

Hassani: 1001 icat projesi, 1001 gece masallarının panzehiri oldu

Ömer Çakkal

rak kökenli İngiliz akademisyen Prof. Dr. Salim Al Hassani, Londra'da bulunan Bilim Teknoloji ve Medeniyet Kurumunun başkanlığını yürütüyor. Ortaçağ'da bilimsel çalışmaların anlatıldığı sergi, kitap ve filmde oluşan "1001 İcat: İslam Medeniyetinin Kalıcı Mirası" isimli projenin yürütücüsü olan Prof. Hassani, geçtiğimiz haftalarda

Medipol Üniversitesinde bir konferans verdi. Hassani, yarım asrı aşkın süredir arkadaşı olan Medipol Üniversitesi Öğretim Üyesi Prof. Dr. Talip Alp'in davetiyle geldiği Medipol'de bilim tarihine ilişkin görüşlerini paylaştı. Konferansın ardından Prof. Alp ile birlikte röportaj yaptığımız Prof. Hassani, bilimin sadece Batı medeniyetinin çabalarıyla oluştuğuna

dair dünyadaki genel algının hatalı olduğunu kaydetti. Bildiğimiz Rönesans'tan önce Avrupalıların bizzat kendilerinin Birinci Rönesans dedikleri 11. ve 12. asrı hatırlatan Hassani, bir dönem Batı'daki bazı okulların Müslümanların "mektepe" sistemini takip ettiğini anlattı. Hassani'nin Osmanlı tarihine ilişkin algımıza yönelik eleştirileri de var.

Prof. Hassani ve Prof. Alp birlikte

**“Cumhurbaşkanı Erdoğan,
Tony Blair’i bekletip
bizim sergiye geldi”**

**İzinizle şuradan başlamak istiyorum.
1001 rakamı neden? 1001 gece masal-
larından mı esinlendiniz?**

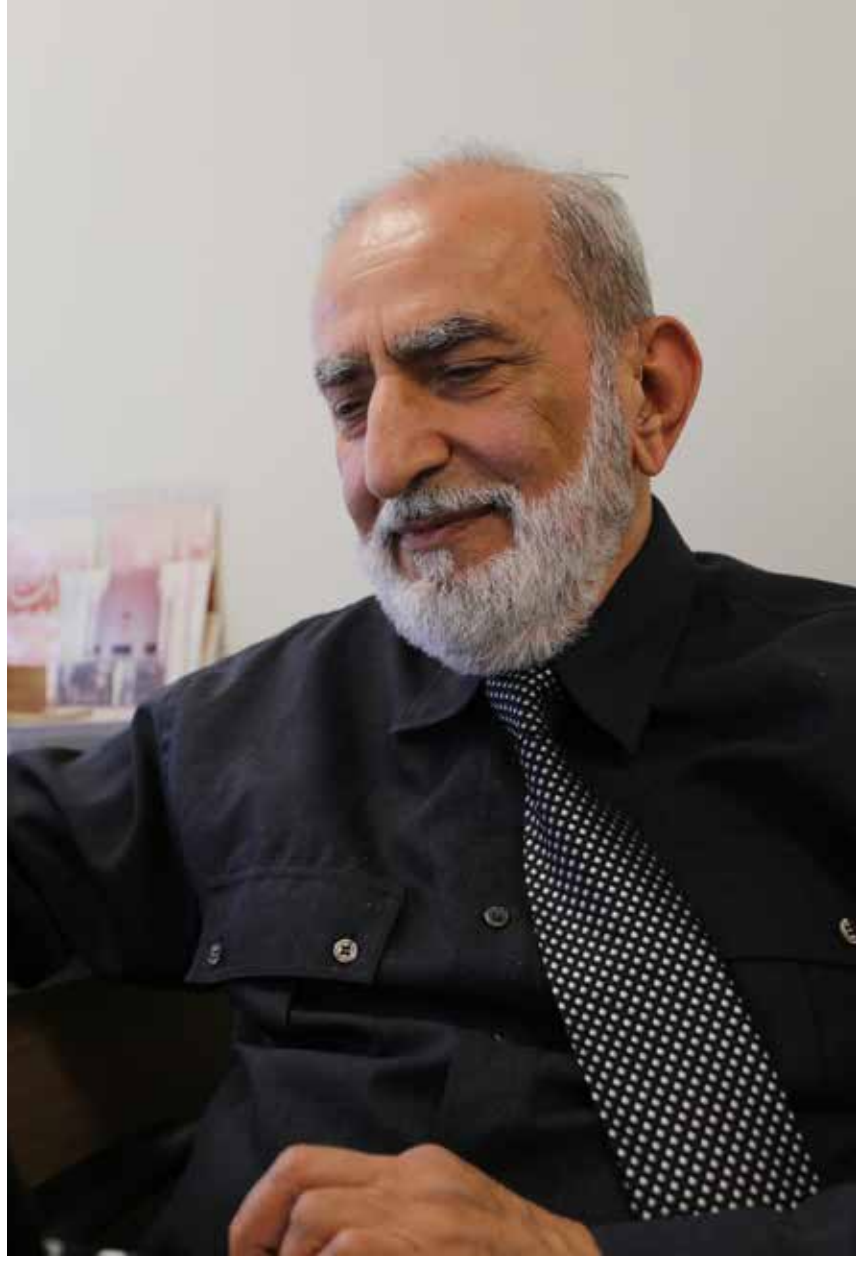
Anlatayım. Batılılar, 1001 gece masal-
larıyla düşünürler. Şehzade Sinbad’tan
bahsederler, Alâeddin’in lambası vardır.
Biz 1001 icat ifadesini 1001 gece
ifadesine karşı adeta panzehir olarak
kullandık. Şimdi onlar İslam medeniyeti
deyince sadece 1001 gece hikâyelerini
bilirler. Batılılar sizin gibi bir Müslümana
baktıkları zaman akıllarında canlanan
şey 1001 gece hikâyeleri. Biz bunu
değiştirmek istedik.

**Sergiyi oluştururken hangi zorluklarla
karşılaştınız? Kaç kişilik bir ekiple
çalıştınız?**

Çok zor bir soru. Bir günde olmadı
bu. Fikir olarak doğdu, yavaş yavaş
büyüdü. Pek çok insanın katkısı oldu.
Tabii ki hayli sıkıntılarla da karşılaşıldı.
Öncelikle İslam medeniyetini anlatan
bir <http://www.muslimheritage.com/>
web sayfasını açtık ve pek çok insan
orada yazmaya başladı. Sonra oraya
yazılanlardan devşirdik, seçtik ve sergiye
malzeme topladık. Çünkü sonuçta bize
aitti. Başka yerden alacak olsaydık telif
hakkı problemleri çıkabilirdi. Ardından
da bir kitap vücuda getirdik. Sonra da
sergi ortaya çıktı. İlk sergi, 2006 yılında,
Manchester’da bir müzede açıldı. Çok
da ilgi topladı. Londra’da sergi açıldığı
zaman o sergiye o zaman Başbakan
olan Cumhurbaşkanımız da muttali oldu.

**Ben de onu sormak istiyordum.
Cumhurbaşkanı Erdoğan’ın, İngiltere
Başbakanı’nı bekleterek sizinle görüş-
mesi nasıl oldu? Neler görüştünüz?**

Başbakan Erdoğan o zaman İngiltere
Başbakanı ile görüşmek üzere resmi bir
ziyaret için Londra’daydı. Down Street
diye bir adreste kalıyordu Başbakan.
Oraya giderken biri 1001 icat sergisin-
den kendisini haberdar ediyor, “Salim
Hassani burada” diyor. O da yolunu
değiştirip sergiye geliyor. Orada aynı
yıl bir konferans vardı. Erdoğan kısa bir
ziyaret olacağını düşünmüştü sanırım
ama epey bir vaktini aldı bu ziyaret. İngiliz
Başbakanı sormaya başladı. “Nerede
kaldılar, acaba bir şey mi oldu?” diye. Er-
doğan, “Bu sergiyi İstanbul’da istiyorum
ve Ramazan’a yetişsin” dedi. Vakit çok
kısaydı, üstelik New York’a söz verilmişti.
“Hepsini iptal et ve Türkiye’ye gel, ikinci
durak Türkiye olsun” dedi. Böylece New
York programı ertelendi, 2010 yılında
Ramazan’dan önce Türkiye’ye gelindi
ve çalışmalar başladı. O tarihlerde sergi
için uygun bir yer bulunamadı. İstanbul

Büyükşehir Belediyesi’yle de anlaşma
yapılarak Sultanahmet Meydanı’nda
yapılmasına karar verildi. Hangar tipi
büyük bir çadır kuruldu. Su, elektrik
gibi gerekli her türlü altyapı hizmetleri
getirildi. Büyükçe bir projeydi ama
başarıldı. Serginin açılış günü bu kitabın
Türkçe tercümesini matbaadan teslim
aldık. Sergi münasebetiyle gelenlere
taksim ettik.

Başka nereleri gezdi sergi?

Türkiye’den sonra New York’a gittik.
O tarihlerde bu sergi Müslümanlara
hitap etmiyordu. Daha çok Avrupa’da,
Amerika’daki insanlara hitap ediyordu.
Bunu gören buradaki gençlerimiz
gözyaşlarına boğuldular, “Neden bilmi-
yoruz biz bunları?” dediler. İstanbul’daki
sergimiz Ramazan ayı içerisinde 450 bin
kişi ziyaret etti. Ramazan olduğu için 24
saat açıktı. Sahura gelenler, namaza
gelenler sürekli ziyaret edebiliyordu.
Gündüz turistler, geceleri de teravihe
gelen Müslümanlar ziyaret ediyordu.
Tabi bir husus daha var; sergi deyince
insanlar daha çok resim, poster gibi
şeyler arıyor. Bizim sergimiz öyle değil.
Filmler, makineler, oyunlar var. Meşhur
oyuncular Ben Kingsley ve merhum
Ömer Şerif’le filmler yaptık.

“Şu bir gerçek ki bugünkü
bildiğimiz Rönesans’tan
önce Avrupalıların
kendilerinin Birinci
Rönesans dedikleri 11.
ve 12. asır var. Bu dönem
tamamen İslam bilim
adamlarının ürettikleri
eserleri Latinceye ve
diğer Avrupa dillerine
tercüme ile geçti. Bir de
oradan gelip de İslam
ekollerinde okuyanlar, kitap
değiştirenler, alıp götürülenler
olmuştur. Hatta bazı klanlar
özel adamlar göndermiş;
Şam’a, Bağdat’a, Endülüs’e,
Kahire’ye gelip bilgi
toplamaşlar.”

El Cezeri'nin filli su saati

“Abbasi halifesi Memun, ne kadar âlim varsa topluyor, onları finanse ediyor. Maddi destek çok önemli. Bizzat halife bu işlere ilgi gösteriyor. Mesela Mısır'a gitmiş halife, bakmış burada Piramitler var. Hiyeroglif yazıları göstermişler, onlara demiş ki “Bu hiyeroglif yazıların okunmasını istiyorum, üzerinde çalışın. O zamanki insanların bizlere bir mesajı olsa gerek.” Babası Harun Reşit de aynı kafadaydı. İslam medeniyeti Bağdat'tan memba buldu. Abbasi halifeleri bilimsel araştırmaya parayı döktü ve bilim patladı. Para yoksa araştırma da yok!”

Yine 1001 icatla mı ilgili?

Evet. Ömer Şerif'le önceleri Hristiyan'dı. Faten Hamama isimli Mısırlı bir aktrise aşık oldu. Onunla evlenebilmek için onun aşkıyla Müslüman oldu. Velakin Hristiyan'ken edindiği huyları Müslüman olduktan sonra da değiştirmede. Çok meşhur bir aktör oldu. Sonraları Faten Hamama ile boşandılar. Ancak kalbinden onu silemedi. Önce Ben Kingsley ile film yaptık. Ardından ona eşdeğer birini bulup onunla çalışmak istedik. Morgan Freeman'la konuştuk. Ama çok para istedi. Küçük bir mülakat için çok paralar istiyorlar. Oğlum Ahmet'in eşi Ömer Şerif'i bir yerlerden tanıyor. Onun vasıtasıyla Ömer Şerif'le temas kurduk. Yani sanki böyle tövbe etmek ister gibi bu projeyi kabullendi. Bir kuruş bile istemedi. Alzheimer hatasıydı. O durumda ondan bir aktörlük istemek de zordu. Film çekirken her şeyi düzgün yapabilmek adına bin kere durduk. Allah'a şükür sonuç çok iyi oldu. Filmde bir çocuğun dedesi olarak görünüyor. Okulda bu çocuğa ışık hakkında bir ödev veriliyor. Kız nasıl yapacağını bilemiyor, ağlıyor. O çocuğun dedesini oynayan Ömer Şerif geliyor ve neden ağladığını soruyor. Çocuk ödevden bahsedince karşısına oturuyor ve İbn-i Heysem'in hikâyesini anlatıyor. Çizgi film olarak hikâyesi anlatılıyor. Basra'dan Bağdat'a, Bağdat'tan Mısır'a gidiyor falan. Yaptığı deneyleri, halkla olan konuşmalarını gösteriyor. Film, www.1001inventions.com adresinden de seyredilebiliyor.

Sizden sonra bu tür ticari amaçlı sergiler çıktı. Bu taklit sergiler hakkında neler söylersiniz?

Birçok taklit sergi çıktı. Biz onlara aldırış etmedik çünkü bizim yaptığımız iş yüksek kaliteliydi. Yüksek kalite de büyük bir bütçe gerektiriyor. Bizim durumumuzda böyle bir paraya sahip olmadığımızı söylemek gerekir. Ancak bu işe inanmış yüksek kalitede ürün üreten gönüllülerimiz var. Bu kişiler para pul istemiyorlar, yaptıkları işe inanıyorlar. Ben Kingsley'in oynadığı ilk film uluslararası 125 ödülün sahibi oldu.

Proje ve sergi dünyada nasıl yankı buldu? Dünyada bilim insanların tepkileri nasıldı? Müslümanların ve Müslüman olmayanların tepkilerini ayrı ayrı anlatabilir misiniz?

Pek çok entelektüel ve hatırı sayılır, saygın Avrupalı bilim adamları takdirle karşıladılar. İngiltere Kraliyet ailesinden Prens Charles, yine İngiltere bilim müzesinin genel müdürü Rowland Jackson çok iyi karşıladı ve zaten bir sergi de orada açıldı. İyi karşılanmasının çok önemli bir sebebi de var: Biz bunu siyasi ve dini olamayan,

tamamen medeniyet ve kültüre dayalı, gerçeklere dayalı bir proje olarak takdim ettik ve bu yönü çok beğenildi.

Peki Batı medyasında yer buldu mu?

Evet, tabii. Elbette buna karşı çıkanlar da oldu. İnanmak istemeyenler, bunun kredisini düşürmek isteyenler de oldu.

Neden böyle yaptılar?

Şimdi buna inanmak istemeyenler “Bu söyledikleriniz doğru değil” diyerek kestirip atıyorlar. Bunlar Müslümanları Kızılderiiler gibi geri kalmış bir toplum olarak görmek isteyenler. Bunlar gerçekleri bilmeyenler değil ama Müslümanlara biçtikleri kaftan bu. Değiştirmek taraftarı değiller, adeta propaganda yapıyorlar. Biz bunu yaparken de çoğunlukla gayri Müslümlere görevler veriyoruz. Onlar takdim ediyor, onlar konuşuyor, birtakım çalışmaları gayrimüslimler yapıyor. İslam medeniyetinde de bunun karşılığı var.

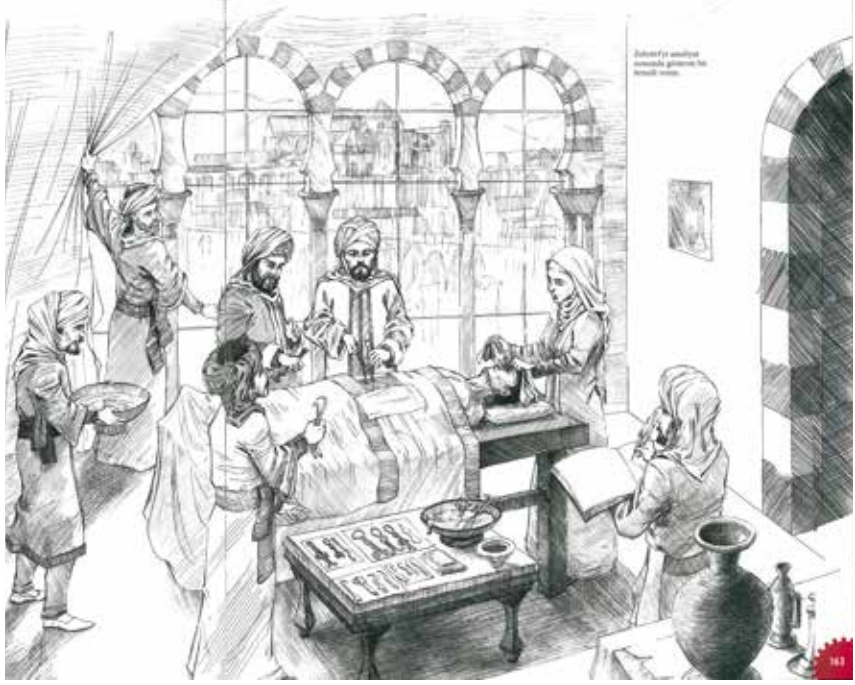
Aydınları ve medyayı bir kenara koyalım. Batılı, sıradan insanların sergiye ilgisini öğrenmek istiyorum asıl. Dünyada medeniyet dediğimiz şey Roma'yla başlamış, Yunan'la devam etmiş Rönesans'la zirveye ulaşmış bir şey olarak bilen Batılı sıradan insanlar bu sergiyi gördüğünde ne tepki verdiler?

Çok şaşırıyorlar. Önümüzdeki hafta ABD Michigan'da bir sergi başlıyor. Oradaki aşırı sağcılar, Hristiyan evangelistler, Yahudiler hemen muharebe düzenine girecekler. Bu bir İslam propagandasıdır diye yaymak isteyecekler. Biz bunun böyle olmadığını gösteriyoruz, zaten bu sergilerde İslam'dan bahsetmiyoruz ki. Biz bilim adamlarının o çağda, o devirde, neler yaptıklarını gösteriyoruz. İslam kelimesini kullanmıyoruz. Ortaçağ'da bilim diyoruz. Bunun içinde Müslüman da var, gayrimüslim de var. Ha bir de bu işin müellifi olarak ben bilinen, Müslüman bir şahsiyet olduğumdan şahsıma da hücum etmek istiyorlar. Bu kitabın dördüncü baskısında bu sebeple adımları çıkardım. İsmime bakıp da bu Müslüman propagandası demesinler diye. Bunlar halktan çok basın ve bazı lobiciler. Küçük bir grup. Hatta buna karşı bir tez olarak 1001 yalan demişler. Ancak tabii büyük bir çoğunluk bunun böyle olmadığını anladı. Hatta Tony Blair bu kitapla bir fotoğraf çekti. Dedi ki “Müslümanlar böyle şeyler ortaya koysun.” David Cameron da aynı şekilde kitapla fotoğraf çekti. David Cameron Suudi Arabistan'a gittiğinde Cidde'de onu Darülhikme adlı, sadece kız öğrencileri kabul eden bir üniversiteye götürdüler. Bu kitabı ona hediye ettiler. O da bu kitapla bir fotoğraf çekti ama farkında değildi bu kitap İngiltere'de basılmış. Hillary Clinton ise Kaliforniya'daki sergimizi açan kişiydi.

“Abbasi halifeleri bilimsel araştırmaya parayı dökünce bilim patladı”

Sayın Hassani, sizce İslam bilim ve teknolojiye nasıl yön verdi? İslam'ın altın çağı dediğimiz dönem ne zaman yaşandı?

O tarihlerde zaten İspanya'da, Endülüs'te İslam devleti vardı. 1492'ye kadar oradaydı. Neredeyse 700-800 yıl kadar oradalar. Tabii Haçlı Seferleri sırasında da farkında olmadan birtakım aktarmalar oldu. Ancak şu bir gerçek ki bugünkü bildiğimiz Rönesans'tan önce Avrupalıların kendilerinin Birinci Rönesans dedikleri 11. ve 12. asır var. Bu dönem tamamen İslam bilim adamlarının ürettikleri eserleri Latinceye ve diğer Avrupa dillerine tercüme ile geçti. Bir de oradan gelip de İslam ekollerinde okuyanlar, kitap değiştirenler, alıp götürülenler olmuştur. Hatta bazı klanlar özel adamlar göndermiş; Şam'a, Bağdat'a, Endülüs'e, Kahire'ye gelip bilgi toplamışlar.

Zehravi'yi ameliyat sırasında gösteren temsili bir resim

Biraz geriye gidelim. Şunu öğrenmek istiyorum; nasıl oluyor? İslam Peygamberi geliyor. Kur'an geliyor. Önce birtakım fetihler başlıyor. Abbasi Dönemi, Emevi Dönemi, İslam yayılıyor falan. Sonra ne oluyor, bu kadar büyük bilim insanları Kur'an'a bakıp oradan mı ilham alıyorlar? İslam'ın altın çağı nasıl yaşanıyor? O süreci çok merak ediyorum.

Talip Alp: Bu sorunun cevabını ben vereyim. Ben şahsen inanıyorum ki İslam Müslümanlara büyük bir ilham vermiştir. Biruni'yi ilmi araştırmalara sevk eden şey Ali İmran suresindeki şu ayeti kelimedir: “Göklerin gece ve gündüzü takibinde akıl sahipleri için büyük ibretler vardır.” Nedir bu ibretler? Ne demek istedi? Başlangıç noktası böyle. Herkes ilhamını bir sureden, bir ayetten, bir yerden aldı. Peygamber hadislerinde ilme çok büyük önem vermiş. İlim çok büyük bir payedir yani “*Âlimin mürekkebi, kanından daha hayırlıdır*” Hadis-i Şerif'i vardır. Ancak tabii nasıl başlayacak bu? O bahsettiğiniz devirde Müslümanlar yeni yeni etnik unsurlarla tanıştılar. En önemlisi Mezopotamya'da bir birikim vardı zaten. Yunan medeniyeti zaten Sümer ve Babilere dayanarak, Mısır ve Fenikeliler vasıtasıyla almıştır alacağını. Yoksa Atina kendinden bir şey üretmemiş. O aldıklarının üzerine bina etti. Müslümanlar da daha evvelki nesilleri, mesela Greklerin efendim Hintlilerin ürettikleri bilgileri Arapçaya tercüme ettiler. İşte Bağdat'taki o Beytülhikme denen yer var ya; adeta memba orası. 825-830'larda teşekkül ediyor. Büyük bir kütüphanesi var. Abbasi halifesi Memun, ne kadar âlim varsa topluyor, onları finanse ediyor. Maddi destek çok önemli. Bizzat halife

bu işlere ilgi gösteriyor. Mesela Mısır'a gitmiş halife, bakmış burada Piramitler var. Hiyeroglif yazıları göstermişler, onlara demiş ki “Bu hiyeroglif yazıların okunmasını istiyorum, üzerinde çalışın. O zamanki insanların bizlere bir mesajı olsa gerek.” Babası Harun Reşit de aynı kafadaydı. Peş peşe birçok halife geliyor, hepsi ona pek çok destek veriyor. Bağdat o zamanlar dünyanın en büyük ve en zengin şehriydi.

“İslam medeniyeti Bağdat'tan memba buldu” desek biraz abartılı bir yorum mu olur?

Talip Alp: Doğru olur bence.

O zaman Hocama şunu sorun: İslam medeniyetinin membaında doğmak, oralı olmak nasıl bir his? Bu durum onun karakterini nasıl etkiledi?

Tabii bu soru karşısında kendimi çok hüzünlü hissediyorum. Bir zamanlar dünyanın en üst seviyelerinde olan bir toplum, ihmallerle en düşük seviyesine düşebilir. Ancak bu tarihte hep olmuş. Medeniyetler yükselmiş ve çökmüş. Tarihin içinden bir toplumun nasıl ve neden yücelebileceğini öğrenmemiz lazım ve eğer yine düşerse tarihin bilgilerinden bunun sebeplerini araştırıp bulmamız lazım. Bu henüz bizim tarafımızdan aydınlatılmış değil. Ne acıdır ki İslam'ın altın çağı olan Ortaçağ'ı umumiyetle Batılılar hala araştırıyor. George Sarton “İki asır gibi kısa bir zaman içerisinde yüzlerce muhteşem isim var” diyor ve isimleri sayıyor. “Bu listeyi kat kat artırılabirim, çok isim var” diyor. “Karanlık çağ diyenlere bu cevap yeter” diyor.

“Milyonlarca el yazması var, sadece 50 bininden istifade ediyoruz”

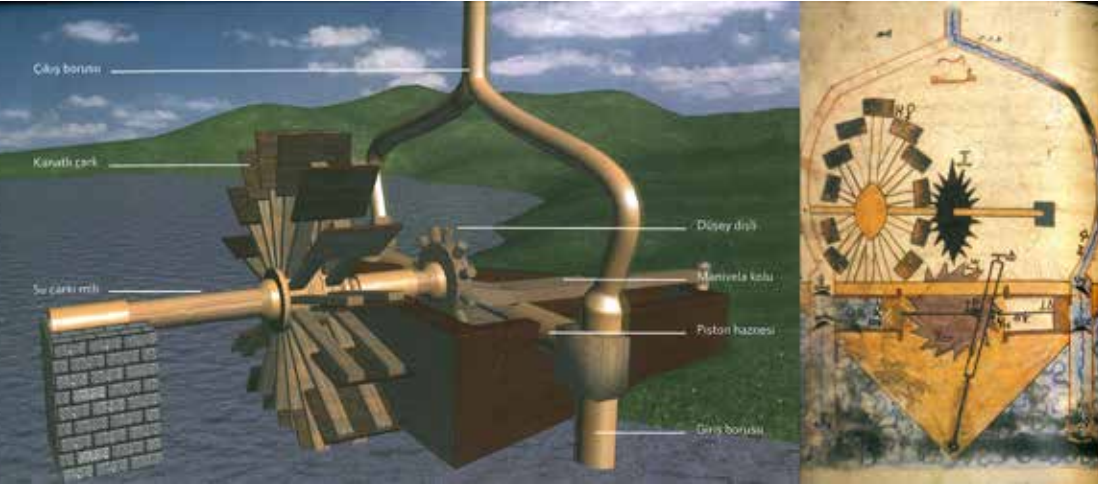
Avrupa'nın karanlık, İslam'ın ise aydınlık çağı olan Ortaçağ'ı Batı doğru şekilde değerlendiriyor mu? Burada bilinçli bir İslam medeniyetini yok sayma durumu söz konusu mu?

Çok değişik yorumlar var. Olaylara komplovari bir gözlükle bakanlar var. Öyle bakarsan komplo da bulursun. Fakat başka sebepler ararsan onları bulursun. Ben komplo olduğuna pek inanmıyorum. Ben şuna inanıyorum. Müslümanlar artık Allah'ın bereketini hak etmedikleri zaman bu güç ellerinden kaydı. Rönesans tabii bir netice olarak ortaya çıktı. İslam'ın büyük tecrübelerinden yararlanarak tabii ki. Bilimin sancağını onlar aldı ellerine. Şu anda Müslümanlara düşen vazife, nasıl gerilediğini değil de nasıl yükseldiğini, hangi faktörlerin yücelttiğini çözmesidir. Onun üzerine yoğunlaşmak lazım yoksa olan olmuş.

İslam medeniyetinin tıbbın gelişimine katkısı hakkında neler söylersiniz?

Bu sorunun cevabını verebilmek çok kolay değil. Belki de İslam'ın en büyük katkısı tıp sahasında olmuştur diyebiliriz. Astronomi kadar, matematik kadar tıp da önemlidir. Şimdi “1001 Şifa” adında, iki ciltlik bir kitap hazırlıyoruz. Birinci ciltte 16 bölüm var. 16 bölümün 14'ü tıbbın bir alanında Batılı biri tarafından yazıldı. Peter Pormann editörlüğünü yapıyor. Bir ciltte İslam tıbbının tarihi, diğer ciltte ise Ortaçağ'da ilaçlar ve tedavi konuları işlenecek. Bundan sonra kitaplar sergiye eşlik edecek. Mesela sergide şöyle bir in-

El Cezeri'nin pistonlu pompası

teraktif sahne düşünün. Siz ziyaretçisiniz ve orada ameliyat masasında bir hasta yatıyor. Projeksiyondan sedyeye yansıtılıyor ve acı içinde kıvrıyor. Siz teşhise kalkıyorsunuz ve nesi olduğunu merak ediyorsunuz. Birtakım düğmeler var, oradan testler yapıyorsunuz. Siz bununla uğraşırken karşınıza elektronik üç sahne çıkıyor. Üç doktor var. Bunların üçü de canlı gibi. Konsültasyon yapıldıktan sonra doğru teşhis yapılıyor. Teşhis yapıldıktan sonra üçünün de müdahalesiyle ilaç seçiliyor. Bu programın içinde binlerce soru ve cevap var. Aynen gerçek gibi sorulara cevap veriyor.

1001 Şifa Sergisi ne zaman açılacak?

Para olduğu zaman. (Gülüyor)

Talip Alp: Burada ben de bazı eklemeler yapmak istiyorum. Abbasi halifeleri bilimsel araştırmaya parayı döktü ve bilim patladı. Para yoksa araştırma da yok! Bedavaya ne yazık ki ilim yok. Şimdi bunlar bir sergi gösteriyorlar. Desteklersen çok güzel olur, bütün dünya aydınlanır. Yoksa yine insanlar Müslümanlar hakkında kötü düşünmeye devam edecek. Ama destek bulmak pek kolay değil. Geçmişte en çok Batılı kurumlardan destek alınıyordu ama şimdi onlar da parayı kesti.

Türklerin İslam medeniyetine katkısı hakkında neler söylersiniz?

Bu konuda bilgiler çok az. Çünkü bu konuları işleyen elyazmalarının bir kısmı imha edilmiş. Bir kısmına da el değmemiş. Onları araştırmak için yine sponsor lazım. Hem konulara hâkim, hem de eski lisan bilen araştırmacı insanların desteklenmesi lazım. O olmayınca karanlıkta kalıyoruz. Orada burada bölük pörçük şeyler var.

Talip Alp: Orta Asya'da Biruni, İbni Sina gibi çok büyük bilim adamları yetişti. Herkes bunlara sahip çıkar. İranlılara

sorsanız "Bunlar İranlı" derler. Türklere sorsanız "Bunlar Türk" der. Mühim değil o. Ancak o bölgeden büyük dehaların çıktığı kesin.

Asıl lokomotif neresi?

Talip Alp: Başlangıç Irak, Bağdat ve Beytülhikme. Bunda şüphe yok. Abbasilerin hakkı hiç yenmez bu konuda, lider onlar. Ancak sıçramış bu kıvılcım. Aynı anda Türkler Müslüman oluyor; Semerkant'ta, Buhara'da, şurada burada büyük adamlar çıkıyor. Biruni nerelidir? Özbekistanlıdır.

Osmanlı'nın İslam medeniyetine katkısı hakkında neler söylersiniz?

Bu konudaki bilgilerimiz, sınırlı sayıdaki incelenmiş elyazmalarına dayanıyor. Yani bilgilerimiz çok az. Kıyaslama yapmak adına size şu kadarını söyleyeyim: Bugün dünya kütüphanelerindeki elyazmalarının sayısı için 5 milyon diyorlar. 30 milyon diyene de rastladım. Şu ana kadar elden geçmiş elyazmalarının sayısı ise 50 bin. Yani deve de kulak. Eski Arapçaya vakıf olan birinin incelemesiyle başlar bu. Bunun maddi açıdan da desteklenmesi lazım.

"Süleyman'ı, Malazgirt'i biliyoruz ama Osmanlı'da matematik, tıp, teknolojiyi bilmiyoruz"

Eski Arapçanın günümüz Arapçasından farkı ne?

Uslu farklı. Şu anda destekleyen kişi kendi ilgi alanını destekliyor. Son yüz yılda yapılan çalışmaların hepsi savaşla ilgili. İkinci bir alan da İslami ilimler. İşte fıkıhtır, hadistir vs. Üçüncü sınıf da edebiyat, şiir, hikâye vs. Bizim altın çağımızda vakıflar, toplumun ihtiyaçları ne varsa; bilim, sanat, tarım vs. buralara odaklanır ve para harcardı. Osmanlı'nın son zamanında vakıflar sadece münha-

"Osmanlı'nın ve Türklerin İslam medeniyetine katkısı hakkındaki bilgilerimiz, sınırlı sayıdaki incelenmiş elyazmalarına dayanıyor. Yani bilgilerimiz çok az. Kıyaslama yapmak adına size şu kadarını söyleyeyim: Bugün dünya kütüphanelerindeki elyazmalarının sayısı için 5 milyon diyorlar. 30 milyon diyene de rastladım. Şu ana kadar elden geçmiş elyazmalarının sayısı ise 50 bin. Yani deve de kulak."

sıran camidir, tekkedir, bu türlü şeylere inhisar etti. İlme dönük bir şey ayrılmadı. Bir örnek verelim. Biruni dünyanın çapını yani ekvatoru ölçmek istedi. Onun nazari olarak yaptığı hesap tahmin ettiği sonuca benzemeyince deneyi tekrarlamak istedi. "İkinci deneyi yapamadım çünkü bunu finanse eden hayırsever ölmüştür" diye kitabında kaydediyor. Bugün böyle bir proje için zengin bir adama gidip "Bana şu kadar milyon para ver, şöyle bir deney yapacağım" dersene nasıl bir cevap alacağını bekliyorsun? Bin sene önceki düşünce yapısı bugünkünden çok farklı. 825 yılında üç kardeş var. Musa'nın oğulları deniyor onlara. Osmanlı'nın yaptığı işleri öğrenmekle değil, Osmanlı'nın yaptığı işleri unutturmakla meşgul oldular. Son asır böyle geçti. Gerçek manada Osmanlı'nın neyi yaptığı konusunda bilgimiz çok az. Maalesef menfi bir misal var. 1575'te İstanbul'da Tophane'de çok büyük bir rasathane kurulmuş ve bunu kuran da gökbilimci Takıyüddin. Asrın en büyük rasathanesiydi orası. Maalesef o günkü insanların birbirleriyle olan kavgalarından, birbirlerini kıskanmalarından sultana burayı yıktırdılar. Bazıları bunu hem sultanı kötölemek ve haşa İslam'ın böyle şeylere müsaade etmediğini söylemek için yaptılar. Süleyman'ı, Malazgirt'i, Viyana'yı biliyoruz ama Osmanlı'da matematik, tıp, teknolojiyi bilmiyoruz.

İslam medeniyeti nasıl geriledi? Tek neden Moğol istilası mı oldu?

Talip Alp: Bana göre gerilemenin en büyük nedeni, ekonomiktir. Osmanlı Devleti 1500'lerde zirveye ulaştı. Kanuni

Devri, Üçüncü Murad zamanı, 1595-1600 yıllarında zirvede. Tabii zirveden sonra aşağıya inmek var. Fakat sebep ne? O tarihlerde henüz Avrupa çok fakir, ekonomisi yok. Ancak Amerika'nın keşfinden sonra Avrupa zenginleşmeye başladı. 1452'de Endülüs'ün çöküşü, hemen sonra Amerika'nın keşfi başlıyor. Amerika'dan tonlarca altın geliyor. Platin dediğimiz metal, Güney Amerika'da keşfediliyor. Afrika'nın sömürgeleşmesiyle Avrupa zengin oluyor. Şimdi para olunca araştırmaya fon ayırabiliyorsun. Bugün Avrupa'da hala yaşayan bilimsel kurumlar var. Kraliyet bilimler akademisi falan... Hollanda'da, Almanya'da, Fransa'da temelleri atılmış. O zaman paralar oralara yağmış, bilimle ilgilenen insanlar oradan destek alarak ilerlemiş. Avrupa'daki bu ilerlemeler, bizim Takiyüddin'in rasathanesinin yıkılmasıyla aynı senelerde oluyor. 1575'te artık Avrupa tekerleği hızla dönmeye başlamış. Tycho Brahe isminde bir Danimarkalı, Avrupa'nın ilk ve en büyük rasathanesini kuruyor. Peş peşe icatlar geliyor. Teleskopun icadıyla daha manidar gözlemler yapabiliyorlar. Araştırma yapmak için para var. Osmanlı'da ise para tükenmiş. Ticaret yolları değişmeye başladı. Artık İpek Yolu'nun geçerliliği kalmamış. Deniz yollarıyla ticaret yapılmaya başlandı ve biz buna ayak uyduramadık.

İlla ki para varsa ilim var mı peki? Bugün baktığımızda Arabistan'da para çok ama ilim yok.

Çünkü altyapı yok.

Tarih boyunca o bölgede hiç olmamış değil mi? Suudi Arabistan, Kuveyt, Dubai...

Bedevilik hala devam ediyor Suudi Arabistan'da. Devletin gayretiyle Bedeviliği kaybetmeye çalışıyorlar. Ona da lüzum yok bence. Bıraksınlar herkes kendi hayatını yaşasın.

İslam medeniyeti tekrar nasıl yükselir; önce zengin mi olmamız lazım?

Talip Alp: Önce o niyeti kazanmamız lazım. Ben illa doktor olacağım dersin olursun. Sıkıntılara katlanırsın. Niyet olacak, para olacak, altyapıyı kuracaksın. Güçlü beyinler istiyoruz. İyi niyetli, çalışkan ve idealist... Bak bizim atalarımızın hiçbiri para için yapmamış bu işi. Biruni 146 tane kitap yazmış. İbni Sina 273 kitap yazmış. Para kazanmak için yapmadılar bunu. Ama sultanlardan büyük destek aldılar. Mesela Biruni, Gazneli Mahmut'tan destek aldı. İbni Sina o zaman İran'da hüküm süren bazı mahalli hükümdarlardan destek aldı. El Harezmi Orta Asyalıdır; ancak Bağdat'tan destek almıştır. Bunlar sıkıntı içinde kalmadılar. Şimdi, bilim adamı maaşını belli bir

yerden temin etmezse, çoluk çocuğunu geçindiremezse rahatlıkla bilim yapabilir mi? Öyle bir şey olmaz.

Sayın Hassani bu noktada Türkiye'ye düşen rol ne?

Benim mütevazı kanaatime göre Türkiye bu yükselişin sebebi olacak. Türkiye bu işte lider olmak zorunda.

Talip Alp: Eğer bu sözü ben söylemiş olsam milliyetçi duygularla bunu söylediğimi düşünbilirdin ama o sadece entelektüel biri. Ben de ona katılıyorum elbette. Velakin, Türkiye olarak mantalitede eksikliğimiz var. Bakın, Türkiye'nin en zenginlerinden iki işadamına gittim. Arkadaşımı tanıştırdım. "Amerika'da 25 sene çalıştı, Türkiye'ye geldi, siz desteklerseniz yerli ilaç üretecek" dedim. Biri hiç ilgilenmedi bile, konuya girmedim. Ötekinin teklif ettiği destek ise iş görecektedir kadar değildi. Maalesef Türkiye'deki Müslümanlarda parayı çoğaltma fikri var. "Banka hesabımız biraz daha artsın" düşüncesi var. Öncelikle bizde zihniyetin, önceliklerin değişmesi lazım.

İngiltere'de Türk öğrencilere olan ilginizi biliyoruz. TÜRKİYAR'ın kuruluşuna katkınız olduğunu biliyoruz. Türklere olan ilginizin nedeni ne?

Talip Alp: Onu bana soracaksın, o benim sınıf arkadaşım. Ben ondan Irak'ı öğrendim; O benden Türkleri, Anadolu'yu öğrendi. Hiç ayrılmadık, 1964'ten beri beraberiz. Her sene görüşürüz. Projelerimizde hep birbirimizi destekledik. Benimle tanışmadan önce de Türkiye'ye bir iki kere gidip gelmiş. 60'larda Beyazıt'ta sahaflara gidiyor, hiç bilmediği bir dil olan Türkçe kaynaklar topluyor. Sonraları masonluk hakkında bir kitap göstermişti bana, o konuda adeta benim gözümü açtı. Kemalizm'den bana ilk defa o bahsetti.

Emeklilikten sonra dünyayı ve İslam ülkelerini geziyorsunuz. İslam ülkelerinin durumu hakkında neler söylersiniz?

Zor bir soru. Aralarında ahenk olmayan, dağınık birimler olarak görünüyor. Yüz sene kadar önce, Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra cetvelle çizilmiş sınırlarla birbirlerinden ayrılmışlar. Biz bu gayretlerimizle hafızamızı yeniden kazanmak istiyoruz. Bu sınırlara sahip olanlar birbirleriyle kavga ediyorlar. Eskiden sınırlar bir ve beraberken emperyalizm bizi böldü ve buna inandırdı. Ortaya milliyetçiliği koydu. Bu çok acı bir hikâyedir. Ancak gene de ışıklar var her yerde. Malezya'da iyi gelişmeler var. Türkiye iyi bir misal. Singapur, Müslüman bir ülke değil ama küçük bir numune gösteriyor. Bir Müslüman kadını cumhurbaşkanı yaptılar Singapur'da. Singapur

"Avrupa'da bilimin ivme kazanmaya başladığı dönemde 1575'te İstanbul'da Tophane'de çok büyük bir rasathane kurulmuş ve bunu kuran da gökbilimci Takiyüddin. Asrın en büyük rasathanesiydi orası. Maalesef o günkü insanların birbirleriyle olan kavgalarından, birbirlerini kiskanmalarından sultana burayı yıktırdılar. Bazıları bunu hem sultanı kötülemek ve haşa İslam'ın böyle şeylere müsaade etmediğini söylemek için yaptılar. Süleyman'ı, Malazgirt'i, Viyana'yı biliyoruz ama Osmanlı'da matematik, tıp, teknolojiyi bilmiyoruz."

eğitime yatırım yapıyor. Müslüman dünyası hasta çünkü Arap dünyası hasta. Bu hastalığın sebebi bir mikrop, bir virüs. Bu virüs de Yahudilerin, Filistin Devleti'ni istemeleri. İsrail'in buradaki amacı, herkesi birbirine düşürüp parçalamak. Her ülke kendiliğinden gelişip büyür ama İsrail bunu engellemek istiyor. Araplardaki problem onların midelerinde, ishaller. Böyle bir problem olduğunda düzgün düşünemezsiniz. Arap ülkeleri stabil değil ve bu diğer Müslüman ülkeleri de etkiliyor. Bu daha önce olduğunda o zaman Allah Osmanlı'yı gönderdi ve Müslüman dünyasını o kurtardı. İşte bu yüzden eğer Türkiye akıllı bir politika izlerse geçmişteki döneme dönebiliriz.

Birinci Dünya Savaşı'ndan yüz yıl sonra, bugünlerde adeta haritalar yeniden çiziliyor. Irak'ın kuzeyinde biliyorsunuz yeni bir devlet kurulmak isteniyor. Müslüman dünyasındaki bu yeniden şekillendirme ile ilgili ne düşünüyorsunuz?

2023'e kadar bildiğiniz gibi Lozan Antlaşması aktif olacak. O zamandan sonra büyük bir değişiklik olacak. İşte Türkiye'yi o zamana ulaştırmamak için Türkiye'yle uğraşıyorlar ve onun batmasını istiyorlar. Allah bu milletin yardımcısı olsun.